

[B] **BEWOGEN TAAL EN RATIONELE ARGUMENTATIE.
BESCHOUWINGEN VAN HANS VAN MIERLO**

Eigenlijk wilde hij acteur worden. Maar na een journalistieke loopbaan koos Hans van Mierlo (1931-2010), afkomstig uit een katholieke bankiersfamilie, voor de politiek. Verontwaardigd en ongerust over de verstarring van de Nederlandse politiek richtte hij in 1966 samen met “vrienden en vrienden van vrienden” een *Appèl aan iedere Nederlander die ongerust is over de ernstige devaluatie van onze democratie*. De respons op dit appel was zo groot dat Nederland er op het einde van dat jaar een nieuwe politieke partij bijkreeg: D’66 (in 1985 verkort tot D66). Mede gesteund door een professioneel gestuurde campagne – en een ondertussen beroemde televisieclip – maakte de partij met zeven zetels een voor de tijd wel zeer blijde intrede in het parlement. Van Mierlo werd fractievoorzitter en bleef politiek actief, onder andere als minister van Defensie en van Buitenlandse Zaken, tot zijn afscheid in 1998. Hij overleed op 11 maart 2010. “Niet alleen hij is dood, mijn liefste ik is ook dood”, schreef zijn (derde) vrouw Connie Palmes in haar *Logboek van een onbarmhartig jaar*.

“Ik had niet genoeg talent om acteur te worden”, zei Hans van Mierlo in een VPRO-documentaire, “maar ik besefte wel dat wie het woord in het openbaar neemt met de taal bezig is. Zorgvuldig je woorden kiezen en de mensen meenemen in het avontuur van de redenering. Dan wordt het stil en dan krijg je de gelegenheid om bij de mensen door te dringen.” Hij was een man van de taal, die zijn speeches op partijcongressen en in het parlement zorgvuldig uitschreef en zijn publiek bezield met een rationeel opgebouwd vertoog.

“Ik moet proberen het goed te vertellen”, is ook de titel van het voorwoord van *Een krankzinnig avontuur*, een bundel van redevoeringen die Hans van Mierlo uitgesproken heeft in zijn meer dan veertig jaar lange carrière. Het boek heeft geen zuiver chronologische indeling, maar hanteert een thematische benadering: toespraken op cruciale D66-congressen worden afgewisseld met analyses van belangrijke gebeurtenissen in de (inter)nationale politiek en mijmeringen over culturele en literaire onderwerpen. Met deze aanpak wilde de uit vrienden en medewerkers bestaande redactiecommissie die

het boek samenstelde, het brede denkkader en de uiteenlopende interesses van deze geëngageerde intellectueel correct weergeven.

D66 kende in zijn bestaan heel wat hoogte- en laagtepunten, het was een jojo in het Nederlandse partijpolitieke landschap. Na een succesvolle beginperiode verkeerde het in de jaren zeventig in een diepe (bestaans)crisis, herstelde zich in 1981 (zeventien zetels), kreeg na een regeringsdeelname een opdoffer, maar behaalde in 1994 een historische overwinning met vierentwintig zetels, waardoor Van Mierlo's grote droom, een kabinet zonder de christendemocraten, mogelijk werd. Maar na deze overwinning volgde andermaal een terugval.

Van Mierlo wilde, zo blijkt uit de tekst van zijn toespraak op het partijcongres in 1968, een non-dogmatische progressieve partij oprichten die zich vier doelen stelde: een *staatsrechtelijke* vernieuwing om de kloof – toen al! – tussen burgers en bestuurders op te heffen, een ingrijpende *partijvernieuwing* om het vastgeroeste partijbestel door elkaar te schudden, een *praktische* in plaats van een *ideologische* politiek, en de *democratisering* van de samenleving op alle vlakken.

Hiermee situeerde Van Mierlo zich perfect in de tijdgeest van de jaren zestig, toen de bevrijding van het individu uit verzuilde structuren moest samengaan met vormen van directe democratie om een oplossing te vinden voor de “splinternieuwe kernproblemen van onze welvaartssamenleving”. Toen al had hij oog voor maatschappelijke processen die nu nog op de politieke agenda staan: “het heroveren van de leefbaarheid”, vrede en veiligheid, het bestrijden van de armoede in de derde wereld en de “besturing van de technologische ontwikkeling”. Een open partij voor een open samenleving voor rationeel denkende burgers, daar ging het bij Van Mierlo om. Juist het tegenovergestelde van wat Geert Wilders nu, meer dan veertig jaar later, poneert.

Voor Van Mierlo was de partij geen doel op zich. Evenmin hield hij van een ideologisch etiket, hoewel de buitenwereld D66 (nog altijd) als “links-liberaal” catalogiseert. “Ik weet heel goed wat links-liberaal betekent, maar ik weet niet wat ik er persoonlijk mee moet doen”, zei hij op een congres in 1983. D'66 is juist niet iets wat je “in een uniform moet stoppen. Wie zoiets doet, forceert iets.”

Van Mierlo wilde wel op een ander terrein

Hans van Mierlo tijdens een persconferentie in 1966, Foto Historisch Archief ANP.

forceren. D'66 moest de aandrijver zijn van een “progressieve concentratie”, een bundeling van progressieven waaruit later een brede progressieve volkspartij zou ontstaan “met de bereidheid van D'66 om daarin op te gaan”. Die bundeling kwam er in 1972, toen D'66, PPR (Politieke Partij Radikalen) en de PvdA een politiek akkoord sloten dat als *Keerpunt '72* aan de kiezers werd voorgesteld. Deze operatie slaagde, maar de “doorbraak” naar een brede volkspartij kwam er niet. Ook de verschillende paarse kabinetten in de jaren negentig – die andere droom – leidden niet tot de gewenste resultaten. D66 verloor de verkiezingen en het populisme begon aan zijn opmars.

Het thema van de “kloof” waar Van Mierlo het over had, is nu gekaapt door het populisme en van de grondige staatsrechtelijke hervorming (zoals de rechtstreekse verkiezing van de burgemeester) is weinig in huis gekomen.

De pijl van de tijd wijst nu in een andere richting: de in de toekomst gelovende burger is vervangen door de angstige mens, het open Nederlandse landschap heeft zich teruggetrokken achter afgesloten dijken, de noodzaak van een federaal Europa wordt bedreigd door een eng nationalisme en de lange redevoeringen waar Van Mierlo zo van hield, zijn vervangen door soundbites (“men verkiest liever de versimpeling dan de saaie waarheid”).

Van Mierlo was een bezield politicus die de zelfkritiek niet schuwde. In een van zijn laatste toespraken zei hij – “niet als een oprichter die maar

geen afstand kan doen maar als burger die niet meer zou weten waar hij op moest stemmen” – dat de partij “niet meer herkenbaar was in het beeld dat kiezers van onze partij hebben”, en dat het niet gelukt was om de “eigen identiteit overeind te houden”. Zoals hij in 1976 aankondigde: “Wie een kanaal graaft voor een ander valt er zelf in.”

Bij zijn overlijden liet hij ongeveer tachtig voltooide pagina's met herinneringen na, die in 2011 werden uitgegeven onder de naam *Het kind en ik*. Of er een volwaardige biografie of memoires zullen komen, weet ik niet. Laat ons hopen van wel, want *Een krankzinnig avontuur* besteedt slechts summier aandacht aan Van Mierlo's leven. Voorlopig zullen we het dus met dit boek moeten doen.

Toch is *Een krankzinnig avontuur* – ook voor Vlaamse lezers – een verfrissende terugblik op andere tijden en gedachten en een waardevolle herdenking van een interessante politieke figuur die naar de horizon keek, zich concentreerde op hoofdlijnen en naar rationele oplossingen zocht. Van Mierlo dacht in de breedte en aan de lange(re) termijn.

Of je met deze attitudes een partij overeind houdt, is twijfelachtig, zeker als je visie ten koste gaat van de organisatie van de partij en de blik op de partijpolitieke samenwerking het beeld van het eigen alternatief vertroebelt.

Sommigen, zoals de Belgische oud-premier Jean-Luc Dehaene, zullen Van Mierlo classificeren als een politicus van de vorige eeuw. Die indruk kun je hebben als je sommige van zijn inzichten met een bril van 2012 herleest. Ook de in het boek opgenomen beschouwingen over de internationale politiek – een van zijn stokpaardjes – zijn niet de meest beklievende, laat staan tijdloze teksten.

Maar de manier waarop hij intellectuele bevlogenheid verbond met rationaliteit en idealisme met pragmatisme, werkt nog altijd aanstekelijk. Ook al ben je het niet eens met zijn standpunten.

JOS GEYSELS

HANS VAN MIERLO, *Een krankzinnig avontuur*.
Politieke, culturele en literaire beschouwingen, De Bezige Bij,
Amsterdam, 2012, 444 p.